

JORNADA "CIUTAT I ESTACIONS"

Una nova relació entre l'espai urbà i l'entorn ferroviari

El ferrocarril ha estat sempre molt lligat al desenvolupament urbanístic de les ciutats i s'ha establert un diàleg entre l'entorn urbà i l'espai ferroviari tant pel que fa al seu traçat com un element lineal que es desenvolupa en el territori generant barreres i cicatrius que s'han de lligar i aconseguir una simbiosi entre territori i ferrocarril. A més de l'element lineal, també apareixen altres elements com són les estacions ferroviàries que de manera localitzada es desenvolupen en el territori, especialment a les zones urbanes, que requereixen un major esforç d'integració entre l'entorn urbà i l'espai ferroviari.

Aquesta relació i necessitat d'integració s'ha d'analitzar en el seu context històric per entendre la seva evolució i poder preveure i imaginar com serà el futur ja que, moltes vegades, és tant important conèixer la història com els coneixements tècnics per a poder dissenyar, planificar i projectar les futures estacions i la seva relació amb l'entorn urbà. El coneixement del passat ens pot permetre conèixer el present i projectar el futur; aquest és un principi aplicable a molts aspectes que interaccionin amb la sociologia o el comportament humà com a individu.

En els seus inicis, el ferrocarril tenia la funció de comunicar les ciutats i aquestes amb els centres productius i la seva infraestructura es desenvolupa en superfície. Posteriorment, el creixement urbà de les ciutats fa que aquestes absorbeixin els traçats ferroviaris fent que aquests, que van ser els elements desenvolupadors i dinamitzadors del territori i del creixement urbà, quedin integrats en la trama urbana dificultant la convivència entre l'espai ferroviari i l'entorn urbà.

D'aquella època podem veure diferents tipologies d'estacions en funció del seu aprofitament i la seva funció. Així tenim estacions amb la única funció de permetre la mobilitat i el desplaçament dels viatgers i són estacions molt simples amb andanes laterals i accessos directes a l'exterior. Unes altres estacions, a més de la funció de mobilitat, també eren punts de trobada, un lloc important en la vida ciutadana i això quedava reflectit en el seu disseny amb una ocupació més gran de l'espai urbà, una arquitectura pròpia, potent i amb signe d'identitat que destacava en l'entorn urbà com, per exemple, les estacions al carrer Aragó, l'estació de Plaça Catalunya o l'estació de França.

El creixement de les ciutats, la necessitat de facilitar la mobilitat interna, la dificultat de convivència entre els diferents aspectes de la vida ciutadana i el ferrocarril en superfície i els límits pel desenvolupament urbanístic generen una pressió sobre l'espai ferroviari i s'inicien els soterraments. A partir d'aquest moment un traçat ferroviari en entorn urbà està associat a un traçat en túnel i les estacions desapareixen de la superfície i es recupera l'espai urbanístic per a la ciutat alhora que es genera un nou espai soterrani amb la seva potencialitat i possible funcionalitat. Apareix un nou concepte d'estació subterrània, integrada en l'espai urbà i generant activitats socials i comercials en el seu entorn que coexisteix amb un concepte simplista d'estació molt superficial amb un o dos vestíbuls petits i minimalistes i un túnel que integra dues andanes laterals no molt amples; aquest tipus d'estació molt funcional té com a

objectiu facilitar la mobilitat, l'accés ràpid als trens, la minimització de moviments i la reducció de costos tant de construcció com d'explotació. Aquest darrer tipus d'estació és el que predomina

A finals dels anys 80 del segle passat i la dècada dels 90 apareixen nous conceptes que s'han de considerar en el disseny com: accessibilitat, entorn de treball, seguretat i salut en el treball, seguretat, evacuació, disseny arquitectònic, sostenibilitat, etc. que condicionen un nou concepte d'explotació ferroviària que passa de moure trens que porten viatgers a donar un servei de mobilitat als usuaris canviant els criteris de gestió de les empreses ferroviàries que passen d'orientació al producte a orientació al client introduint en el disseny de les estacions els nous criteris de màrqueting buscant la millora de la percepció dels viatgers i la màxima satisfacció en l'experiència del viatge. Al mateix temps apareixen nous equipaments a les estacions com ascensors, escales mecàniques, equips de validació i venda, videovigilància, telefonia, ventilació, telecomandaments, automatització, etc. que determinen una nova concepció arquitectònica de les estacions que incorporen una major volumetria, més espai per donar resposta a les noves necessitats tant dels usuaris interns, format pel personal que desenvolupa la seva activitat en el ferrocarril, com el personal extern o viatgers; la inclusió de projectes artístics o arquitectures de disseny i nom propi també formen part dels projectes de noves estacions.

Actualment les estacions són quelcom més que un espai d'intercanvi modal de mobilitat, també són espais pels usuaris i per compartir experiències, espais on desenvolupar activitats comercials, culturals; estem davant d'un nou concepte d'estació com un espai integrat en el teixit útil de la ciutat.

També podem donar més valor a les estacions si les integrem en espais amb altres usos i aconseguim incrementar l'aprofitament d'aquest espai. En els darrers anys s'han fet algunes experiències en aquest sentit amb aprofitaments d'aparcaments, espai compartit amb la Mútua de Terrassa... però també altres intents no han fructificat com els intents en diferents ocasions d'integrar les estacions amb centres comercials. Però en zones urbanes consolidades i tant per nous desenvolupaments ferroviaris com per remodelació i modernització dels existents es difícil generar grans espais compatibles amb altres usos ja que aquests espais estan limitats per l'urbanisme existent i les pròpies necessitats d'espai per a desenvolupar l'activitat ferroviària. També les noves tecnologies generen oportunitats i n'hi ha experiències en aquest sentit amb la implantació de supermercats virtuals o biblioteques digitals a les estacions ferroviàries.